

Ramunė ANDRIUŠKAITĖ

Vilniaus m. 3-iasis apylinkės teismas

J. BALČIKONIO KALBOTYROS TERMINŲ ANTONIMAI

Terminologijos teorijoje ilgai vyravo nuostata, kad bendrinei leksikai įprasti semantiniai procesai neveikia terminų sistemų. Netgi terminams keliamų reikalavimų – termino vienareikšmiškumo, tikslumo, aiškumo – tikslas yra neleisti terminų sistemoje atsirasti tokioms semantinėms kategorijoms kaip polisemija ir sinonimija. Nepaisant to, terminologijos teorijoje ir praktikoje susidaro akivaizdi priešara – griežtai apibrėžtoje terminologijos sistemoje dažnai vyksta bendrinei leksikai būdingi semantiniai procesai.

Sprendžiant semantines terminologijos problemas, svarbus yra termino prigimties klausimas. Visų pirma terminas yra žodis – ženklas, žymintis tam tikrą sąvoką. Todėl iškyla klausimas, ar jis kalbos sistemoje pasižymi tokiomis pačiomis savybėmis kaip kiti žodžiai, atlieka tokias pačias funkcijas, ar terminų sistemoje funkcionuoja pagal savus, tik jam vienam būdingus dėsnius.

V. P. Danilenko nuomone, termino prigimtis iš tiesų prieštarauja ženklo ir žyminio asimetriškumui, o terminologijoje pasitaikantys sinonimai ir daugiareikšmiai žodžiai yra terminų funkcionavimo reiškinys, o ne jų prigimties dalykas (Даниленко 1977: 55). Šio reiškinio atsiradimui daug įtakos turi kita termino prigimties pusė – jo žodinė prigimtis. Visi bendrinės kalbos žodžiai paklūsta tam tikriems jų vartosenos dėsniams. Terminai, kaip žodžiai, taip pat pasiduoda šiems dėsniams, kurių veikiami jie arba gali įgyti terminus dvynius, arba patys gali tapti dviejų sąvokų reiškėjais. Taigi funkcionavimo atžvilgiu terminams nesvetima nei polisemija, nei antonimija, nei homonimija – jie elgiasi kaip žodžiai, o terminija – kaip leksika su visais jai būdingais semantinės raidos dėsniais. Tačiau dėl terminijos ir leksikos sistemų skirtumų visos semantinės leksikos vieneto savybės specialiojoje leksikoje suvokiamos kiek kitaip.

Daugelis terminologų skiria panašius terminams būdingus semantinius procesus. Plačiausiai jų spektrą nagrinėja rusų terminologai.

V. P. Danilenko (Даниленко 1977: 65–81) ir A. V. Superanskajos, N. V. Podolskajos bei N. V. Vasiljevov (Суперанская, Подольская, Васильева 1989: 40–55) darbuose kalbama apie terminų polisemiją, homonimiją, sinonimiją ir antonimiją.

* * *

Nagrinėjant semantinius terminologijos procesus, iš visų semantikos kategorijų antonimija yra rečiausiai aptariama. Šis reiškinys nekelia terminologų susidomėjimo, nes yra mažai susijęs su terminų vartojimo problemomis, vertintinas daugiau kaip terminijos sistemos organizavimo reiškinys, o jo raiška terminijoje labai panaši į bendrinės leksikos antonimiją.

Lietuvių kalbotyroje antonimijos kategorija yra apibrėžiama įvairiuose leksikologijos ir stilistikos darbuose, šiek tiek plačiau įvairios jos rūšis savo disertacijoje nagrinėjo I. Ermanyte, ji parengė „Lietuvių kalbos antonimų žodyną“. Visuose šiuose darbuose antonimų sąvoka yra suvokiama gana vienareikšmiškai. Jų skyrimo pagrindu yra laikoma reikšmės priešybė.

Naujesniuose leksikologijos darbuose yra skiriami tikrieji antonimai ir konversyvai. Anot I. Ermanytes, konversyvai rodo atvirkštinius antoniminės poros santykius, t. y. ta pati situacija vaizduojama įvairių jos dalyvių požiūriu kaip grįžtamoji (Ermanyte 1995: 10). Semantikoje skiriami ir kitokie antonimų priešybės santykiai: kontrariška priešybė (kai antonimai žymi kraštutines suderintos daugybės sąvokas), vektorinė priešybė ir kontradikcinė priešybė (Ermanyte 1995: 9–10). Šiame straipsnyje aktualesnė yra antonimų klasifikacija pagal jų raišką – kokiomis kalbos priemonėmis yra kuriama jų priešybė. Šiuo požiūriu įprasta antonimus skirstyti į šakninius ir darybinius.

Lietuvių terminologijos literatūroje terminų antonimija beveik neminima. Tik praeitame dešimtmetyje yra pasirodęs K. Gaivenio straipsnis „Kai kurie antonimijos atvejai lietuvių terminologijoje“. Šiek tiek anksčiau apie terminų antonimiją buvo pradėta kalbėti rusų terminologijoje. Šalia kitų semantinių terminų ypatybių ją mini V. P. Danilenko, A. V. Superanskaja, N. V. Podolskaja, N. V. Vasiljeva savo darbuose. Tačiau ir šiuose veikaluose antonimijai skiriama daug mažiau dėmesio negu kitiems semantiniams terminijos proce-

sams, apsiribojama bendros antonimijos teorijos pateikimu, nesigilinama į termininės antonimijos ypatumus. Tokį abejingumą šiam klausimui autoriai teisina tuo, kad antonimijos reiškinyje terminologijoje niekuo nesiskiria nuo to paties reiškinio bendrinėje leksikoje (Даниленко 1977: 79). V. P. Danilenko konstatuoja tik jų kiekybinį skirtumą – jos nuomone, antonimai terminologijoje net labiau paplitę negu bendrinėje kalboje. Tai lemia pati mokslinių sąvokų prigimtis. Žmogaus mąstymas yra taip sutvarkytas, kad sąvokos jame dažniausiai atsiranda poromis (Даниленко 1977: 79). A. V. Superanskajos, N. V. Podolskajos, N. V. Vasiljevės nuomone, antonimija terminijoje svarbi tuo, kad padeda nustatyti kraštutinius terminų lauko taškus, peržiūrėti logines terminijos sistemos galimybes (Суперанская, Подольская, Васильева 1989: 54).

Kiek labiau orientuotas į terminijos antonimų specifiką yra minėtas K. Gaivenio straipsnis. Jo autorius taip pat pabrėžia, kad antonimai terminijoje yra susiję su sąvokų dichotomija, tiksliau, su ypatybių, būsenų, procesų sąvokų santykiais (Gaivenis 1989: 100–101). Jo nuomone, nustatant antonimus terminijoje, reikia atsižvelgti į jų koreliacinius, hiponiminius ir hiperoniminius santykius. Antonimais gali būti laikomi tik tie terminai, kurie yra koreliatai – priklauso tai pačiai kategorijai (hiperonimui), bet yra priešinami pagal kurį nors esminį požymį (Gaivenis 1989: 101).

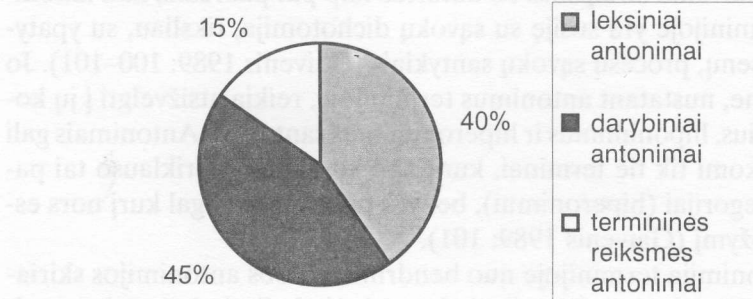
Antonimija terminijoje nuo bendrinės kalbos antonimijos skiriasi dar ir tuo, kad žodžiai, kurie bendrinėje kalboje laikomi antonimais, terminijoje gali būti ir nesusiję priešybės santykiu. Kitaip tariant, mokslo kalboje gali įvykti bendrinės kalbos antonimų neutralizacija. Galimas ir atvirkščias variantas – bendrinėje kalboje nepriešinami žodžiai terminologijoje įgyja priešingą reikšmę. Tokie terminai ir nomenklatūriniai pavadinimai kaip antonimai suvokiami tik specialistams.

Šiame straipsnyje smulkiau aptariami J. Balčikonio raštuose vartoti terminai antonimai. Medžiaga tyrimui rinkta iš J. Balčikonio „Rinktinių raštų“ ir rankraščinio J. Otrėmskio „Lietuvių kalbos gramatikos“ (Jan Otrębski. Gramatyka języka litewskiego, tom III, Nauka o formach) vertimo.

J. Balčikonio vartotoje kalbotyros terminijoje galima skirti 142 antoniminių terminų poras. Šių terminų reikšmės priešingybė yra kuriama dviem būdais – leksiniu ir darybiniu. Leksiniai antonimai yra sudaryti pasitelkus priešingos leksinės reikšmės žodžių šaknis. Prie šio tipo antonimų skirtina savarankiška grupelė terminų, kurie turi antoniminę termininę, o ne leksinę reikšmę. Jų reikšmės priešybė raiškoje neatsispindi. Jie neturi nei priešingos reikšmės afiksų, nei šaknų. Daugiausia antonimų terminijoje yra sudaryta žodžių darybos priemonėmis. J. Balčikonio terminijos antonimų tipai yra apibendrinti pirmoje diagramoje.

1 diagrama

Antonimų tipai J. Balčikonio terminijoje

1. Leksiniai antonimai

Leksiniai antonimai J. Balčikonio terminijoje sudaro 40,28% visų antonimų. Jais laikomos tos terminų poros, kurios yra sudarytos iš priešingos leksinės reikšmės žodžių. Leksikologijoje šio tipo antonimai dar yra vadinami šakniniais arba nebendrašakniais antonimais. Šio tipo antonimus galima skirti į dvi dalis. Pirmosios dalies antonimai yra susiję kontradikciniais priešybės santykiais (65,52%). Tai daugiausia dichotominės sąvokos įvardijantys terminai, pvz.: *balsio ilgumas* Otr LKG 262 – *balsio trumpumas* Otr LKG 321, *didžioji raidė* Balč RR I 58 – *mažoji raidė* Balč RR I 58, *duslusis priebalsis* Balč

RR II 8 – *skardusis priebalsis* Balč RR II 8, *galinis skiemuo* Otr LKG 12 – *priekinis skiemuo* Otr LKG 39, *ilgas dvibalsis* Otr LKG 40 – *trumpas dvibalsis* Otr LKG 66, *ilgas skiemuo* Otr LKG 13 – *trumpas skiemuo* Otr LKG 13, *ilgasis balsis* Balč RR I 180 – *trumpasis balsis* Balč RR I 180, *kietoji balsė* Balč RR II 6 – *minkštoji balsė* Balč RR II 6, *kietas priebalsis* Otr LKG 68 – *minkštas priebalsis* Balč RR I 357, *ky-lantis balsas* Balč RR I 233 – *krintantis balsas* Balč RR I 233, *neigiamasis sakiny* Balč RR II 134 – *teigiamasis sakiny* Balč RR II 135, *priebalsio kietumas* Otr LKG 61 – *priebalsio minkštumas* Otr LKG 279, *sudurtinis laikas* Balč RR I 42 – *vientisinis laikas* Balč RR II 45, *sudurtinis būdvardis* Balč RR I 204 – *ištisinis būdvardis* Balč RR II 34, *sudurtinis vardas* Balč RR I 336 – *vientisinis vardas* Balč RR I 336, *veiksmo galo veiksmazodis* Balč RR I 377 – *veiksmo pradžios veiksmazodis* Balč RR I 377. Daugelio šių terminų antonimijos pagrindas yra bendrinėje kalboje antonimiškai vartojami žodžiai. Prie šios antonimų grupės šliejasi ir tarptautiniai priešingos reikšmės terminai, pvz.: *aktivas* Balč RR II 46 – *pasivas* Balč RR II 46, *analitinė kalba* Balč RR II 83 – *sintetinė kalba* Balč RR II 83, *archaizmas* Balč RR I 219 – *neologizmas* Balč RR I 163.

Antrajai leksinių antonimų grupei priklauso kontrarinės priešybės santykiu susieti terminai (34,48%). Jie dažniausiai žymi ribines terminų lauko sąvokas, pvz.: *aukštaičių tarmė* Balč RR II 55 – *žemaičių tarmė* Balč RR I 72, *daugiskaita* Balč RR I 156 – *vienaskaita* (tarp jų *dviskaita* Balč RR I 156), *dešininis kirtis* Balč RR II 8 – *kairinis kirtis* Balč RR II 8, *dešininis ženklelis* Balč RR I 40 – *kairinis ženklelis* Balč RR I 40, *moteriškoji giminė* Balč RR I 266 – *vyriškoji giminė* Balč RR I 248, *moteriška forma* Otr LKG 164 – *vyriška forma* Otr LKG 7, *moteriškas kamiengalis* Otr LKG 178 – *vyriškas kamiengalis* Otr LKG 178, *rytinių aukštaičių tarmė* Balč RR I 350 – *vakarinių aukštaičių tarmė* Balč RR I 233, *rytiečių aukštaičių tarmė* Balč RR II 147 – *vakariečių aukštaičių tarmė* Balč RR II 147. Šiems terminams sudaryti taip pat yra paimti bendrinės kalbos antonimai. Tačiau kai kuriais atvejais terminai neutralizuoja jų reikšmės priešybę. Pavyzdžiui, etnonimai *aukštaičiai* ir *žemaičiai* buvo sudaryti priešinant šių žmonių gyvenamos vietovės ypatumus, tačiau kalbotyros terminai *aukštaičių* ir *žemaičių tarmė* šį priešybės santykį yra jau praktiškai praradę. Panaši

antonimijos neutralizacija yra įvykusi ir terminuose *rytinių* ir *vakari-
nių aukštaičių tarmė*. Žodžiai *rytai* ir *vakarai* reiškia priešingas pasaulio šalis, tačiau priešinti remiantis šiuo geografiniu skirtumu pavadin-
tas tarmes nėra jokio pagrindo.

2. Darybiniai antonimai

Darybiniai antonimai yra pati gausiausia antonimų rūšis terminijoje. Jie sudaro 44,44% visų J. Balčikonio vartotų antonimų. Darybiniai antonimai turi bendrą šaknį. Priešingą reikšmę jiems suteikia darybos elementai – dažniausiai priešdėliai. I. Ermanytė prie darybinių antonimų skiria ir sudurtinius žodžius, kurie turi po vieną antoniminės reikšmės šaknį (Ermanytė 1985: 6).

1) PRIEŠDĖLIO *ne-* ANTONIMAI

Daugiausia (59,375%) darybinių antonimų yra sudaryta su neigimo priešdėliu *ne-*. Priešdėlio *ne-* vediniai žymi pamatiniu daiktavardžiu pasakyto dalyko priešingybę (DLKG 1994: 147), pvz.: *asmeninė forma* Balč RR II 16 – *neasmeninė forma* Otr LKG 285, *derinamasis pažyminys* Balč RR I 360 – *nederinamasis pažyminys* Balč RR II 105, *išplatintas sakiny*s Balč RR II 96 – *neišplatintas sakiny*s Balč RR II 90, *išvestinis veiksmažodis* Balč RR I 300 – *neišvestinis veiksmažodis* Otr LKG 373, *įvardžiuotinė forma* Balč RR I 72 – *neįvardžiuotinė forma* Balč RR II 103, *kaitoma kalbos dalis* Balč RR I 274 – *nekaitoma kalbos dalis* Balč RR I 274, *kaitomas žodis* Balč RR II 74 – *nekaitomas žodis* Balč RR I 303, *kilnojamas kirtis* Balč RR I 202 – *nekilnojamas kirtis* Balč RR I 202, *lyginamasis laipsnis* Balč RR I 265 – *nelyginamasis laipsnis* Balč RR II 144, *palatalinis atsakinys* Otr LKG 71 – *nepalatalinis atsakinys* Otr LKG 66, *pastovus kirtis* Balč RR I 95 – *nepastovus kirtis* Balč RR I 233, *pereinamasis veiksmažodis* Balč RR II 43 – *nepereinamasis veiksmažodis* Balč RR II 43, *pilnas sakiny*s Balč RR II 89 – *nepilnas sakiny*s Balč RR II 89, *priešdėlėtasis veiksmažodis* Balč RR I 377 – *ne priešdėlėtasis veiksmažodis* Balč RR I 377, *sudėtinis veiksmažodis* Otr LKG 313 – *nesudėtinis veiksmažodis* Otr LKG 418, *šokinėjantis kirtis* Balč RR II 222 – *nešokinėjantis kirtis* Balč RR I 372, *tiesioginė kalba* Balč RR I 362 – *netiesioginė kalba* Balč RR II 49, *tiesioginė nuosaka* Balč RR I 361 – *netiesioginė nuosaka* Balč RR II 93, *tiesioginis linksnis*

Balč RR II 96 – *netiesioginis linksnis* Balč RR II 96, *tikrasis prielinksnis* Balč RR II 75 – *netikrasis prielinksnis* Balč RR II 75, *vardotinas žodis* Balč RR I 135 – *nevardotinas žodis* Balč RR I 134, *veikiamasis veiksmažodis* Balč RR II 73 – *neveikiamasis veiksmažodis* Balč RR II 72, *veikiamoji rūšis* Balč RR I 302 – *neveikiamoji rūšis* Balč RR I 209.

2) PRIEŠDĖLIO *be-* ANTONIMAI

Darybiniai antonimai gali būti sudaromi ir su neigimo bei stokos priešdėliu *be-*. Šio priešdėlio vadiniai nėra visiškai tapatūs priešdėlio *ne-* vadiniams. Jie žymi pamatiniu žodžiu pasakyto dalyko stoką, neturėjimą, bet kartu pažymi ypatybę, priešingą pagrindiniu žodžiu apibūdintai ypatybei (LKG 1954: 431). Šio tipo antonimų J. Balčikonio vartotoje kalbotyros terminijoje rasta penkis kartus mažiau – tik 10,94%, pvz.: *asmeninė forma* Otr LKG 359 – *beasmenė forma* Balč RR II 139, *asmeninis sakinys* Balč RR II 89 – *beasmenis sakinys* Balč RR I 261, *asmeninis veiksmažodis* Balč RR I 338 – *beasmenis veiksmažodis* Balč RR II 137, *forminis žodis* Balč RR I 182 – *beformis žodis* Balč RR II 86, *linksniuojama forma* Otr LKG 59 – *belinksniška forma* Balč RR II 91, *tarpiškas valdymas* Balč RR II 98 – *betarpiškas valdymas* Balč RR II 98. Šioms antonimų poroms, kaip ir anksčiau aptartosioms, būdinga tai, kad vienas terminas turi rūšiniu pažyminiu žymimą ypatybę, o kitas – ne. Vadinasi, jų priešybė yra pagrįsta „turėjimo – neturėjimo“ santykiu. Antonimines terminų poras sudaro ne tik būdvardžiai, bet ir būdvardžiai su būdvardiškai vartojamais dalyviais, pavyzdžiui, *linksniuojama forma* Otr LKG 75 – *belinksniška forma* Balč RR II 91.

3) KITŲ PRIEŠDĖLIŲ ANTONIMAI

J. Balčikonio kalbotyros terminijoje pasitaikė tik vienas atvejis, kai terminų priešybę sudaro du priešingos reikšmės priešdėliai – *kirčio nukėlimas* Otr LKG 39 – *kirčio atkėlimas* Otr LKG 44. Šie antonimai yra siejami vektorinės priešybės santykiu (kryptis „pirmyn – atgal“).

Nemažai terminijoje padaroma antonimų su tarptautiniais neigimo reikšmės priešdėliais. J. Balčikonio terminijoje buvo pavartoti antoniminiai tarptautiniai terminai su keturiais priešingos reikšmės tarptautiniais priešdėliais. Tradicinei tarptautinių antonimų darybai skirtini šie terminai, pvz.: *asimiliacija* Balč RR I 382 – *disimiliacija*

Otr LKG 181, *tematinė forma* Otr LKG 308 – *atematinė forma* Otr LKG 334, *tematinė galūnė* Otr LKG 308 – *atematinė galūnė* Otr LKG 316, *tematinis veiksmazodis* Otr LKG 288 – *atematinis veiksmazodis* Otr LKG 290. Du tarptautiniai kalbotyros terminai yra sudaryti su skirtingais priešingos reikšmės lotyniškais priešdėliais – *prepozicija* Balč RR I 315 – *postpozicija* Balč RR I 315. Lietuvių kalboje juos atitinka antoniminės reikšmės priešdėliai *prieš-* ir *po-*. Prie tarptautinių antonimų skirtini ir du lotyniški terminai *verbum transitivum* Balč RR I 182 – *verbum intransitivum* Balč RR I 182.

4) SUDURTINIAI TERMINAI SU ANTONIMINĖS REIKŠMĖS ŠAKNIMIS

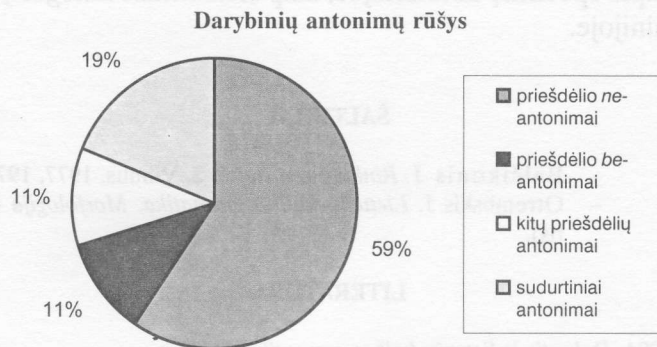
Paskutinę darybinių antonimų grupę sudaro sudurtiniai terminai, turintys po vieną priešingos reikšmės šaknį, pvz.: *daugskiemėnė forma* Otr LKG 82 – *vienskiemėnė forma* Otr LKG 237, *daugskiemėnė šaknis* Balč RR I 202 – *vienskiemėnė šaknis* Balč RR I 183, *daugskiemenis kamienas* Otr LKG 159 – *vienskiemenis kamienas* Otr LKG 227, *daugskiemenis žodis* Balč RR I 99 – *vienskiemenis žodis* Balč RR I 358, *galaliežuvis priebalsis* Balč RR II 10 – *pradžialiežuvis priebalsis* Balč RR II 10, *tvirtagalė balsė* Balč RR II 160 – *tvirtapradė balsė* Balč RR II 160, *tvirtagalė intonacija* Balč RR II 136 – *tvirtapradė intonacija* Balč RR II 136, *tvirtagalė priegaidė* Balč RR I 181 – *tvirtapradė priegaidė* Balč RR I 202, *tvirtagalė šaknis* Balč RR I 101 – *tvirtapradė šaknis* Otr LKG 101, *tvirtagalis ilgumas* Balč RR I 100 – *tvirtapradis ilgumas* Balč RR I 100, *tvirtagalis kirtis* Balč RR I 40 – *tvirtapradis kirtis* Balč RR II 147, *tvirtagalis skienuo* Otr LKG 142 – *tvirtapradis skienuo* Balč RR I 202. Pagal semantiką šie antonimai yra artimi leksiniams antonimams. Jų priešybę kuria priešingos reikšmės žodžiai, o ne afiksai.

Darybinių antonimų įvairovė atsispindi antroje diagramoje.

3. Termininės reikšmės antonimai

Paskutinę J. Balčikonio terminijos antonimų grupę sudaro terminai, kurie yra priešinami savo terminine reikšme. Šie terminai yra sudaryti su skirtingos reikšmės šaknimis, tačiau bendrojoje leksikoje jų reikšmės nėra priešingos. Šie terminai antoniminį santykį įgyja tik kalbotyros terminų sistemoje. Visi jie žymi dichotominiu principu skiriamas sąvokas.

2 diagrama

Dalis šios rūšies antonimų turi sinonimus ar lietuviškus atitikmenis, kurių raiška leidžia juos laikyti ir bendrosios leksikos antonimais, pvz.: *akūtas* Balč RR I 248 – *cirkumfleksas* Otr LKG 180, *akūtinė galūnė* Otr LKG 5 – *cirkumfleksinė galūnė* Otr LKG 56, *akūtinė priegaidė* Balč RR I 375 – *cirkumfleksinė priegaidė* Balč RR I 375 (plg. *tvirtagalė* – *tvirtapradė*), *antrinė forma* Otr LKG 46 – *pirminė forma* Otr LKG 502, *antrinis kamienas* Otr LKG 71 – *pirminis kamienas* Balč RR I 38, *antrinis veiksmažodis* Balč RR II 64 – *pirminis veiksmažodis* Balč RR II 64 (plg. *išvestinis* – *neišvestinis*), *įvardžiuotinis būdvardis* Balč RR I 315 – *paprastasis būdvardis* Balč RR I 302 (plg. *neįvardžiuotinis būdvardis*), *veikiamasis stovis* Balč RR II 46 – *kenčiamasis stovis* Balč RR II 46 (plg. *neveikiamoji rūšis*).

Kiti terminologinės reikšmės antonimai tiesiog pavadina dichotomines sąvokas, pvz.: *antrininkė sakinio dalis* Balč RR II 96 – *svarbioji sakinio dalis* Balč RR II 90, *bendrinis daiktavardis* Balč RR I 200, *vardas* Balč RR I 73, *žodis* Balč RR I 389 – *tikrinis daiktavardis* Balč RR I 200, *vardas* Balč RR I 324, *žodis* Balč RR I 390, *eigos veikslas* Balč RR I 361 – *įvykio veikslas* Balč RR I 361, *einamojo veiksmo vaizdas* Balč RR II 51 – *įvykio veiksmo vaizdas* Balč RR I 51, *rašomoji kalba* Balč RR I 120 – *šnekamoji kalba* Balč RR I 265, *pagrindinis sakiny* Balč RR I 146 – *šalutinis sakiny* Balč RR I 146.

Aptartieji antonimai yra šiek tiek artimi kontekstiniais antonimams. Jie antonimiškai vartojami tik kalbotyros mokslo darbuose. Tačiau būtent ši terminų antonimų rūšis yra ta atrama, kuri leidžia

kalbėti apie specifinę antonimijos, kaip semantinės kategorijos, raidą terminijoje.

ŠALTINIAI

- Balč RR – Balčikonis J. *Rinktiniai raštai* 1, 2, Vilnius, 1977, 1979.
Otr LKG – Otrėmskis J. *Lietuvių kalbos gramatika. Morfologija* (rankraštis).

LITERATŪRA

- DLKG 1994: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius.
Ermanytė I. 1985: *Lietuvių kalbos antonimų žodynas*, Kaunas.
Ermanytė I. 1995: Priešybė kaip semantinis ir loginis antonimijos pagrindas. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 35, Vilnius, 9–31.
Gaivenis K. 1989: Kai kurie antonimijos atvejai lietuvių terminologijoje. – *LTSR MA darbai, A serija* 2 (107), Vilnius, 98–104.
LKG 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius.
Даниленко В. П. 1977: *Русская терминология: Опыт лингвистического описания*, Москва.
Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. 1989: *Общая терминология: вопросы теории*, Москва.

ANTONYMS OF JUOZAS BALČIKONIS' TERMS OF LINGUISTICS

Summary

This paper deals with antonyms of terms of linguistics used in Juozas Balčikonis works. The material for investigation was taken from Balčikonis' „Rinktiniai raštai“ and from manuscript of the translation of Jan Otrėbskis' „Lietuvių kalbos gramatika“.

Investigation of 142 pairs of antonyms in the system of terms of linguistics showed that they had been created either in a lexical or derivational way. Amongst investigated terms derivational antonyms are more frequent (44 percent of all antonyms). The opposite meaning is given by prefixes, less frequently – by roots of compound terms.

Lexical antonyms are almost similarly frequent – they make 40 percent of antonyms. They mark concepts which are distinguished by dichotomy principle (connected in the relationship of contradictory opposite) either by limiting concepts of the field of terms (connected in the relationship of contrary opposite). Antonyms of terminological meaning should also be mentioned (15 percent). Such antonyms

are separated only in the terminological system, because their contrast is created not by the lexical, but by the terminological meaning. Usually they note concepts that are opposed to each other.

Gauta 2001 09 27